

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ЛИТВИН Іван Володимирович

УДК 341.96

**ПРИВАТНОПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
БЛАГОДІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЄВРОПІ**

Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі міжнародного приватного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор
Кисіль Василь Іванович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
Інститут міжнародних відносин,
професор кафедри міжнародного приватного
права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
член-кореспондент НАПрН України
Стефанчук Руслан Олексійович,
проректор з наукової роботи Вищої школи
Адвокатури Національної асоціації адвокатів
України;

кандидат юридичних наук

Кочин Володимир Володимирович,
Науково-дослідний інститут приватного права і
підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака
НАПрН України, вчений секретар

Захист відбудеться 13 червня 2016 року о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.10 за адресою: 04119, м. Київ, вул. Мельникова, 36/1, зала засідань вченої ради Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, зал № 12.

Автореферат розісланий «30» квітня 2016 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

А. О. Кориневич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Побудова сталого демократичного суспільства багато в чому залежить від можливості функціонування в ньому благодійників (неприбуткових організацій, громадських об'єднань, окремих осіб), основною метою діяльності яких є зменшення соціальної напруги в суспільстві шляхом надання підтримки, перш за все, тим верствам населення, які неспроможні належним чином адаптуватися до ситуації, що склалася в суспільстві або в житті конкретної особи. Упродовж останніх років у світі спостерігається стійка тенденція до активізації участі благодійників у суспільному діалозі та до підвищення ролі благодійної діяльності як інституту громадянського суспільства у формуванні та розвитку держави, особливо в перехідний період.

Разом із тим у сучасному світі сама ідея благодійної діяльності як винятково безкорисливої видозмінюється. Благодійники перестають займатися благодійною діяльністю як такою, починаючи отримувати від благодійництва прибутки, адже прибуток і благодійна діяльність можуть бути сумісні, хоча в ідеалі такий прибуток має надалі витратитися на благодійні цілі. Тобто, будь-яка діяльність у цій сфері повинна служити громадським інтересам, що і стає основним критерієм для визначення того, чи є діяльність благодійною, чи ні. Ці тенденції не можуть не враховуватися в процесі подальшого реформування українського законодавства у цій сфері.

Ступінь дослідження теми. Неоднозначність правової природи благодійної діяльності, яка, будучи за своїми наслідками приватноправовою, а за методами регулювання – публічно-правовою, зумовила те, що приватноправові аспекти регламентації благодійної діяльності залишаються якщо не поза увагою дослідників, то розчиняються в публічно-правових аспектах. При цьому благодійна діяльність не була жодного разу предметом комплексного порівняльно-правового аналізу ні в зарубіжній, ні у вітчизняній науці приватного права.

Історичні витоки благодійництва вивчали такі науковці, як: І. Гребцова, Ю. Гузенко, Н. Колосова, Г. Махорін, С. Поляруш, Ф. Ступак. Окремі правові аспекти проблеми неодноразово піднімалися такими вітчизняними дослідниками, як: Я. Буздуган, Г. Віноградова, О. Дзера, В. Кочин, Г. Кудрявцева, Р. Майданик, С. Пересунько та інші. Зарубіжна правова доктрина представлена роботами О. Брін (Breen Oonagh), В. Гросс (Virginia C. Gross), К. Декера (Christopher Decker), М. МакГрегора-Лоундеса (Myles McGregor-Lowndes), А. Маккени (Alison McKenna), К. Саймон (Karla W. Simon), С. Хайденбауер (Sabine Heidenbauer), М. Хардінга (Matthew Harding), Т. Фон Хіппеля (Thomas Von Hippel), К. О'Холлоран (Kerry O'Halloran), Б. Хопкінса (Bruce R. Hopkins), К. Хопта (Klaus J. Hopt), Т. Шенкелберга (Thomas J. Schenkelberg), М. Шерлок (Molly F. Sherlock).

Упродовж останніх років в Україні захищено дисертації О. Літвіної та В. Чепурнова, які містять аналіз окремих аспектів діяльності благодійних організацій у нашій державі. Проте зазначені дисертаційні дослідження сфокусовані виключно на національному досвіді правового регулювання діяльності благодійних організацій, а також об'єктивно не враховують нових законодавчих змін.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах наукової теми: «Правові засади співпраці України з міжнародними інтеграційними об'єднаннями: теорія і практика». Тема роботи є частиною планової теми Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Україна у міжнародних інтеграційних процесах» (№ 11БФ048-01).

Метою дослідження є виявлення особливостей приватноправового регулювання благодійної діяльності в державах Європи, а також встановлення об'єктивних закономірностей функціонування благодійників та визначення можливості рецепції Україною зарубіжного досвіду правового регулювання в цій сфері.

Відповідно до поставленої мети увага в роботі зосереджується на вирішенні таких **завдань**:

- сформулювати авторський підхід до поняття та змісту благодійної діяльності;
- визначити загальні засади (принципи) здійснення благодійної діяльності в Європі;
- з'ясувати специфіку суб'єктного складу благодійної діяльності;
- узагальнити особливості правового регулювання благодійної діяльності у державах континентальної системи права;
- розкрити специфіку правового регулювання благодійної діяльності у державах англосаксонської системи права;
- виявити особливості уніфікації правових підходів до регулювання благодійної діяльності в рамках ЄС;
- встановити види та форми благодійної діяльності згідно із законодавством України;
- визначити організаційно-правові форми суб'єктів благодійної діяльності в Україні.

Об'єктом дослідження є цивільні правовідносини, які виникають у зв'язку зі здійсненням благодійної діяльності в державах Європи.

Предметом дослідження є правова регламентація благодійної діяльності в державах Європи у порівняльно-правовому аспекті.

Методи дослідження зумовлені його метою та завданнями. У дисертації використано широкий спектр загально- та спеціальнонаукових методів пізнання, а також різні підходи до дослідження цивільно-правових аспектів регламентації діяльності благодійних організацій в Європі. Основу методології

дослідження становить підхід, який дозволив врахувати історичний, гносеологічний, аксіологічний та синергетичний контексти благодійної діяльності в державах Європі.

Використані в роботі методи та підходи до вивчення проблеми можна умовно поділити на дві групи: класичні методи науково-правового дослідження та міжгалузеві методи прикладного характеру, які були застосовані *mutatis mutandis* до вивчення предмета цього дослідження. Серед перших слід виокремити системний метод, який дозволив класифікувати види і форми благодійної діяльності та благодійних організацій. Формально-юридичний метод застосовувався для аналізу національного й зарубіжного законодавства, а також для виявлення системних помилок вітчизняного законодавства та встановлення можливості рецепції зарубіжного досвіду для його вдосконалення.

Аналіз та синтез як взаємопов'язані методи пізнання застосовувалися для дослідження доктрини цивільного права та дали змогу визначити зміст поняття «благодійна діяльність» (елементарно-теоретичний аналіз), виокремити види такої діяльності (прямий аналіз), а також визначити базові засади (принципи) благодійної діяльності. Методи дедукції та індукції використовувалися для формування загальної моделі благодійної діяльності в Європейському Союзі, чому сприяв проведений емпіричний аналіз різних моделей такої діяльності в англосаксонській і континентальній системах права. Методи індукції та дедукції було застосовано у взаємозв'язку: метод єдиної подібності для виявлення причин і тенденцій розвитку нормативно-правового регулювання в державах Європи; метод єдиної розбіжності, який дозволив виявити розбіжності у підходах до розуміння змісту та нормативного регулювання благодійної діяльності; метод супутніх змін, який сприяв встановленню впливу законодавства ЄС на законодавство держав-членів.

Крім того, було використано метод узагальнення, за допомогою якого визначено загальні ознаки та властивості благодійної діяльності як предмета цього порівняльно-правового дослідження, проведено перехід від одиничного до особливого та загального, від менш загального до більш загального, що дозволило отримати узагальнені знання про благодійну діяльність та відобразити основні результати дослідження.

Основним методом дослідження було обрано порівняльний метод, який дозволив виявити подібності або відмінності предмета дослідження в різних системах права. При цьому порівнювалися лише ті явища, між якими існує певна об'єктивна спільність.

Наукова новизна одержаних результатів. У дисертації сформульовано такі нові науково-теоретичні висновки та практичні рекомендації, які виносяться на захист:

уперше:

– виокремлено приватноправові та публічно-правові елементи правової природи благодійної діяльності. До приватноправових елементів віднесено: правовий статус суб'єктів благодійної діяльності; наслідки здійснення благодійної діяльності для громадянського суспільства (за винятком гуманітарної допомоги). До публічно-правових елементів віднесено методи регулювання благодійної діяльності. Доведено, що приватноправові елементи регулювання благодійної діяльності врівноважуються публічно-правовими, а сама діяльність за своєю природою є приватно-публічною;

– на основі аналізу законодавств держав континентальної системи права виявлено спільні риси формування підходів до системи законодавчого регулювання благодійних відносин, виокремлено рамковий та функціональний підходи. Рамковий підхід характеризується відсутністю спеціального законодавства та зарегульованості сфери (Франція, ФРН). Функціональний підхід характеризується наявністю *lex specialis* у системі правового регулювання благодійної діяльності (Польща, Литва, Латвія). Встановлено, що, незалежно від підходу, законодавства цих держав оперують категорією «суспільно корисна мета» як визначальним критерієм для встановлення чи відсутності благодійної діяльності;

– визначено, що благодійні організації як суб'єкти благодійної діяльності в країнах загального права є учасниками досить складних, із точки зору системи правового регулювання, відносин, що включає дві ключові складові: норми статутного права та судові прецеденти, які не тільки тлумачать статутне право, але й самостійно формують основні засади благодійної діяльності («тест на суспільну користь» та «тест особистого зв'язку»);

– доведено, що фрагментована уніфікація правового регулювання діяльності благодійних організацій у рамках ЄС зумовлена рядом факторів. По-перше, це стосується браку компетенції ЄС для гармонізації національних законодавств. По-друге, в інших сферах, в яких ЄС має таку компетенцію з гармонізації, зокрема права компаній, Союз виключив некомерційні організації зі сфери свого регулювання;

удосконалено:

– розмежування дотичних понять: «благодійність», «філантропія» та «меценатство», «гуманітарна допомога», «спонсорство». Виявлено, що окремі спільні ознаки (цілі та способи здійснення) дають підстави їх ототожнювати, у тому числі законодавчо. Разом із тим встановлено, що благодійність є ширшим поняттям, а філантропія та меценатство можуть розглядатися як форми здійснення благодійництва, спонсорство ж має дещо іншу мету, ніж суспільна користь, яка притаманна іншим видам благодійної діяльності;

– розуміння принципів благодійної діяльності як висхідних, визначальних засад, які сприяють формуванню та розвитку системи нормативно-інституційного забезпечення такої діяльності в певній державі, та як загальних

принципів права, притаманних усім або більшості правових систем світу з огляду на спільні підходи світових релігій до визначення мети та способів благодійництва (несуперечність публічному порядку держави, рівність суб'єктів; адресність; розумна достатність; звітність та прозоре використання коштів; гнучкість та керованість системи благодійництва; наукова обґрунтованість; належне інформаційне забезпечення);

набули подальшого розвитку:

– підходи до визначення змісту принципу здійснення благодійної діяльності «розумна достатність благодійної допомоги» як основа для формування системи ефективного благодійництва із врахуванням соціальних ризиків та потреб нужденних: надмірна благодійна допомога для окремих верств населення сприятиме маргіналізації останніх та перетворенню їх з активних членів суспільства винятково на споживачів благодійної допомоги;

– дослідження щодо застосування інституту ендавменту у практиці різних правових систем. Встановлено, що цей інститут є досить поширеним в усіх державах Європи, що зумовлює можливість: створити довготривале джерело фінансування соціально-необхідних об'єктів і сприяє належному фінансуванню широкого спектру соціальних проектів та благодійних програм; підвищити ефективність управління майновими активами; отримати податкові пільги; створити прозору структуру активів та здійснити стратегічне планування благодійної діяльності на декілька років;

– пропозиції стосовно вдосконалення норм чинного законодавства України, що регламентує благодійну діяльність.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що положення та висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані в науково-дослідній, навчальній, правотворчій та правозастосовній роботі. Вони доповнюють існуючі дослідження у сфері благодійної діяльності та дають змогу визначити закономірності розвитку правового регулювання у цій сфері.

Вивчення та теоретичне узагальнення в дисертації аналізу правового регулювання благодійної діяльності в Європі має важливе значення для формування об'єктивного уявлення про місце та роль такої діяльності для розвитку громадянського суспільства, а також закладає методологічну основу й теоретичне підґрунтя для проведення подальших досліджень із цивільного права у цьому напрямі.

Матеріали дослідження можуть бути використані при викладанні та вивченні курсів «Порівняльне цивільне право», «Міжнародне приватне право», «Актуальні проблеми міжнародного приватного права», а також для підготовки відповідних навчальних і навчально-методичних посібників та курсів лекцій із міжнародного приватного права. Крім того, ряд пропозицій щодо подальших законодавчих змін можна використати в законотворчій діяльності.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації

обговорювалися на засіданнях кафедри міжнародного приватного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, а також були представлені автором й обговорювалися на таких науково-практичних конференціях та семінарах: круглому столі «Конституційно-правові засади модернізації економіки України» (м. Київ, 24 жовтня 2012 р., тези опубліковано), міжнародній науково-практичній конференції «Сутність та значення впливу законодавства на розвиток суспільних відносин» (м. Одеса, 10–11 травня 2013 р., тези опубліковано), науковій конференції «Шевченківська весна–2015» (м. Київ, 2 квітня 2015 р.).

Крім того, окремі результати дослідження знайшли відображення у підготовленому та зареєстрованому у Верховній Раді України проекті Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо врегулювання окремих аспектів благодійної діяльності)» від 27.11.2015 року (реєстр. № 3543).

Публікації. Основні положення дисертації відображено у шести статтях, надрукованих у фахових наукових вітчизняних та зарубіжних виданнях, а також в опублікованих тезах доповідей на наукових конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Структура дисертації визначена метою та завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатка і списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації складає 205 сторінок, з яких 180 сторінок – обсяг основного тексту. Список використаних джерел налічує 217 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначені мета, завдання та методи дослідження, встановлено зв'язок роботи з державними програмами й науковими планами, визначені наукова новизна, теоретичне та практичне значення результатів дослідження, наведено конкретні форми їх апробації, відомості про публікації.

Перший розділ «Теоретико-методологічні засади дослідження діяльності благодійних організацій», який складається з трьох підрозділів, присвячено аналізу останніх досліджень за темою, а також визначенню змісту поняття благодійної діяльності та її принципів.

У *підрозділі 1.1. «Стан теоретичної розробки теми»* зазначається, що проведений аналіз останніх досліджень у сфері благодійної діяльності дозволив виявити ряд проблем, яким у зарубіжній (Дж. Гравелле, Л. Корольова, Т. Ларіонова, М. МакГрегор-Лоундес, Б. Оонагх, К. В. Саймон, К. О'Халлоран, Б. Хопкінс, Н. Філіпова, М. Шерлок) та вітчизняній літературі (Я. Буздуган, Г. Віноградова, О. Дзера, Г. Кудрявцева, М. Лабунська, О. Літвінова, Р. Майданик, В. Чепурнов) приділялося мало уваги.

Зокрема, встановлено, що досі не дослідженими залишаються такі питання, як сучасні тенденції правового регулювання благодійної діяльності в державах Європи, особливо державах англосаксонської системи права; специфіка організаційно-правових форм здійснення благодійної діяльності у державах Європи, а також шляхи рецепції позитивного зарубіжного досвіду правового регулювання благодійної діяльності в національну практику правотворчості та правозастосування.

У підрозділі 1.2. «*Поняття та правові засади благодійної діяльності*» стверджується, що благодійну діяльність слід розглядати одразу в декількох ключових вимірах: доктринальному та законодавчому. При цьому складно встановити, який вимір є первинним, а який – вторинним. Однак цілком можна прослідкувати вплив релігійних вчень на формування теорії та практики (у тому числі законодавчої) благодійництва.

Було досліджено суть благодійної діяльності та благодійництва як такого через аналіз підходів найбільш цитованих енциклопедичних словників та ряду робіт доктринального характеру. Це дало підстави стверджувати, що більшість дослідників на пострадянському просторі намагається сформулювати авторські визначення благодійності та благодійної діяльності, які й було проаналізовано в підрозділі. Водночас західні дослідники ідуть іншим шляхом – аналізуючи характерні риси, притаманні благодійності (благодійній діяльності), не вважаючи за необхідне формулювати визначення.

У підрозділі наголошується на ролі судових органів у формуванні розуміння благодійної діяльності в державах Європи. У цьому контексті проаналізовано справу *Pemsel*, в якій було сформовано чотири виміри благодійної діяльності: трасти для допомоги бідним; трасти для розвитку освіти; трасти для просування релігії; трасти для інших суспільно корисних цілей, які не підпадають під жодну з попередніх категорій.

Для розуміння глибинної сутності благодійної діяльності було досліджено загальні засади (принципи) її здійснення в різних правових системах. Констатовано, що принципи в сучасному праві держав Європи чітко не формалізовані. Саме тому в підрозділі для виявлення принципів, притаманних благодійній діяльності в державах Європи, було застосовано методи дедукції та індукції. Індукція дозволила виявити серед окремих норм ті, які мають інший характер, а також визначити їх місце у конкретній системі. Цей самий метод дозволив виявити спільні (загальні) для більшості правових систем принципи благодійної діяльності.

У підрозділі 1.3. «*Суб'єкти благодійної діяльності*» стверджується, що основними суб'єктами благодійної діяльності є донори (благодійники) та бенефіціари (отримувачі благодійної допомоги). При цьому безпосередній склад учасників є неоднаковим у різних державах, що зумовлено, перш за все, різними підходами до визначення змісту благодійної діяльності. Більшість законодавств держав Європи, у тому числі й України, не містить вичерпного

переліку суб'єктів. Категорія «суб'єкт благодійної діяльності» може включати широкий спектр її учасників, тобто будь-яких суб'єктів правочину, предметом якого є благодійництво: донор, благодійна організація, одержувач благодійної допомоги, а також держава як суб'єкт публічних та приватних правовідносин. У підрозділі визначено особливості правового статусу кожного з цих суб'єктів у порівняльно-правовій площині. Стверджується, що у всіх державах роль ключового суб'єкта благодійних відносин відведена благодійним організаціям, які можуть мати різний правовий статус чи організаційно-правову форму. Визначення організації як благодійної відбувається в більшості держав Європи через застосування критерію наявності або відсутності суспільно корисного (благодійного) статусу. Підставою для такого узагальнення став емпіричний аналіз законодавств Болгарії, Угорщини, Польщі, Литви, ФРН, Нідерландів, Румунії. Констатовано, що різний підхід до визначення такого статусу в державах Європи заважає повною мірою реалізувати свободи, визначені у Договорі про функціонування ЄС, саме тому у 2012 році було подано пропозицію щодо проекту Регламенту про Статут європейського фонду.

Окрему увагу приділено державі як суб'єкту благодійної діяльності. Доведено, що вона, по суті, передає благодійним організаціям можливість реалізувати соціальну функцію. Це не означає, що держава взагалі не бере участі в її реалізації. Виконання цієї функції державою відбувається за рахунок недоотримання державою коштів до бюджету через звільнення благодійних організацій від сплати податків.

У другому розділі «Приватноправове регулювання благодійної діяльності у державах Європи» досліджується система правового регулювання благодійної діяльності у державах континентальної, англосаксонської систем права та в ЄС.

У підрозділі 2.1. «Приватноправове регулювання благодійної діяльності у державах континентальної системи права» детально проаналізовано нормативні акти у сфері благодійної діяльності держав континентальної Європи та сформульовано узагальнення, відповідно до якого кожна держава Європи виробила упродовж певного періоду притаманні лише їй традиції й підходи до регулювання благодійної діяльності та функціонування благодійних організацій. У підрозділі було досліджено законодавство держав «старої» Європи (ФРН, Франції, Іспанії) та «нової демократії» (Литви, Латвії, Польщі).

Розглядаються ключові норми, що регулюють основні організаційно-правові форми юридичних осіб, правові акти галузевої спрямованості та податкового законодавства у ФРН, Франції, Іспанії. Наголошується на тому, що законодавство цих держав Європи є доволі фрагментарним та неуніфікованим.

Регулювання благодійної діяльності у ряді держав молоді демократії та пострадянських державах (Латвія, Литва, Польща) відбувається шляхом формування спеціального законодавства, як правило, шляхом ухвалення спеціалізованого закону та відповідних коректив до податкового законодавства.

Окремо досліджено питання формування та функціонування ендавмент-фондів як найбільш перспективного напрямку розвитку благодійної діяльності та запропоновано рецепувати окремі підходи до їх формування в українське законодавство, що знайшло відображення в пропозиціях законодавчих змін (додаток 1 до дисертації).

У підрозділі 2.2. «Приватноправові аспекти регулювання благодійної діяльності в державах загальної системи права» було проведено аналіз законодавчих актів Великої Британії, Ірландії, Мальти у відповідній сфері.

Зазначається, що, незважаючи на стабільність і прозорість законодавчих положень, підходи до правового регулювання благодійності в державах англосаксонської системи права, у тому числі у Великій Британії, характеризуються складністю й мультисистемністю підходів, що зумовлено тією роллю, яка відводилася та відводиться суду в загальній системі права. У рамках підрозділу було проаналізовано ряд ключових для визначення змісту благодійної діяльності справ: *Morice v. The Bishop of Durham*, *Weir v. Crum-Brown*, *Leahy v Attorney-General for New South Wales* та *Mills v. Farme*.

На основі судової практики виокремлено два базові принципи оцінювання благодійних намірів: «тест на суспільну користь» (*public benefit test*) у справі *Oppenheim v Tobacco Securities Trust* та «тест особистого зв'язку» (*personal nexus test*) у справі *Dingle v Turner*.

Крім того, досліджено відповідні положення законодавства Мальти. Окрема увага була приділена трастовому законодавству Мальти, зокрема «Закону про трасти» острова Джерсі 1984 року, який допускає створення трастів з обмеженням інвестицій і дискреційних трастів. Так, згідно із Законом траст може діяти за принципом *inter vivos*, тобто за життя засновника, або за принципом *causa mortis*, у разі смерті засновника. Таким чином, траст є ефективним та гнучким інструментом вирішення проблем, які можуть виникнути при розпорядженні майном.

Окремо у підрозділі розкрито питання формування та функціонування ендавмент-фондів. Зазначається, що в Англії ендавмент формується на основі інституту трасту – довірчої власності (грошей, цінних паперів, нерухомого майна), яка передається фізичними чи юридичними особами в управління благодійній організації з метою виконання останньою статутних завдань у сфері благодійництва. Окремі висхідні ідеї щодо порядку створення та функціонування ендавмент-фондів було покладено в основу відповідних законодавчих пропозицій (додаток 1 до дисертації).

У підрозділі 2.3. «Правове регулювання благодійної діяльності в Європейському Союзі» стверджується, що в регулюванні благодійних організацій, створених у державах Європи, основоположним є питання їх функціонування на транскордонній основі. У зв'язку із цим у підрозділі значну увагу приділено питанням уніфікації правового регулювання благодійної діяльності у рамках ЄС. Зазначається, що на початку 90-х років минулого

століття Європейською Комісією було розроблено дві ініціативи, спрямовані на уніфіковане регулювання благодійної діяльності, які так і не були впроваджені: пропозиція Регламенту Ради (ЄЕС) про статут Європейського товариства взаємодопомоги та пропозиція Регламенту Ради (ЄЕС) про статут Європейської асоціації.

Окрема увага сфокусована на останній спробі уніфікації вторинного права ЄС у частині діяльності фондів – проекті Регламенту про Статут європейського фонду (*Fundatio Europaea*).

Встановлено, що спроби врегулювати благодійну діяльність на рівні вторинного законодавства ЄС не мали успіху. Більш продуктивною у цьому відношенні стала практика Суду ЄС, яка сформувалася завдяки справам, що розглядалися за преюдиційними зверненнями держав-членів. Це було підтверджено рішеннями Суду ЄС у таких справах: *Sodemare SA, Anni Azzurri Holding SpA and Anni Azzurri Rezzato Srl v Regione Lombardia, Ambulanter Pflegedienst Kügler GmbH v Finanzamt für Körperschaften I in Berlin, Christoph-Dornier-Stiftung für Klinische Psychologie v Finanzamt Giessen, Kingscrest Associates Ltd and Montecello Ltd v Commissioners of Customs & Excise, Centro di Musicologia Walter Stauffer v Finanzamt München für Körperschaften, Hein Persche v Finanzamt Ludenscheid, Commission of the European Communities v Italian Republic, Verein Radetzky-Orden v Bundesvereinigung, Kameradschaft «Feldmarschall Radetzky» Finanzamt Steglitz v Ines Zimmermann*. Означені справи було проаналізовано в підрозділі.

У третьому розділі «Приватноправові аспекти регламентації діяльності благодійних організацій в Україні» проведено критичний аналіз положень Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» з точки зору порівняння його положень із попередньою редакцією закону та найкращими європейськими практиками, а також системи правового регулювання благодійної діяльності в Україні у цілому.

У підрозділі 3.1. «*Види благодійної діяльності в Україні*» основний акцент зроблено на дослідженні переліку видів благодійної діяльності, закріплених у статті 5 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації». Кожен із цих видів було проаналізовано як з точки зору спеціального законодавства, так і у світлі положень ЦК України. На основі проведеного аналізу запропоновано відповідні зміни до цієї статті.

Окремо проаналізовано ситуацію, яка виникла з новим для українського правового поля інститутом – ендавментом. Зазначається, що ані старий, ані новий Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» не надає визначення «ендавменту», але, виходячи з контекстного аналізу, зміст цієї категорії у вітчизняному законодавстві істотно відрізняється від аналогічного інституту в найкращих європейських практиках. Зокрема, зміст ендавменту за українським законодавством істотно звужено порівняно з практикою Англії, Франції, Німеччини та Чехії.

Крім того, наголошується, що ситуація ускладнюється наявністю спеціального регулювання ендавменту законодавством про вищу освіту. Так, в Україні з 2014 року діє нова редакція Закону «Про вищу освіту», який, як і Податковий кодекс, оперує цим поняттям, щоправда, розглядаючи його скоріше як форму. У цьому контексті в підрозділі проаналізовано поняття фінансової автономії вищого навчального закладу й констатовано необхідність внесення коригуючих змін до Податкового та Бюджетного кодексів.

У підрозділі 3.2. «*Особливі форми благодійної діяльності в Україні*» проаналізовано такі форми благодійної діяльності, як меценатство, спонсорство, волонтерська діяльність та гуманітарна допомога. Зокрема, стверджується, що Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» містить досить контроверсійне регулювання меценатства. Перш за все, наведене в законі визначення меценатської діяльності «як благодійної діяльності у сферах освіти, культури та мистецтва, охорони культурної спадщини, науки і наукових досліджень» значно звужується регулюючою статтею закону (стаття 10). У зв'язку із цим запропоновано авторську редакцію відповідної статті.

Також у підрозділі розглядається спонсорство як форма благодійної діяльності. Зазначається, що визначення спонсорства відсутнє у чинному Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», хоча попередня редакція закону оперувала цим поняттям. Стверджується, що, за певних обставин, спонсорство може вважатися благодійною діяльністю. Окрема увага в підрозділі приділена волонтерству та гуманітарній допомозі як формам благодійної діяльності. Наголошується, що волонтерська діяльність, на відміну від класичної благодійної, має певні нюанси, оскільки вона так або інакше пов'язана з працею волонтера. Не випадково ті держави, де діє окреме законодавство про волонтерську діяльність (Литва, Грузія, Македонія, Молдова, Сербія, Україна), формуючи законодавчу основу такої діяльності, застосовують термінологію, розроблену Міжнародною організацією праці. У підрозділі проаналізовано ознаки волонтерської діяльності й акцентовано увагу на тому, що національне законодавство звужено підходить до розуміння суті та змісту волонтерської діяльності. Крім того, у підрозділі стверджується, що гуманітарна допомога є специфічною формою благодійної діяльності, хоча й має певні особливості як за своїм змістом і правовою природою, так і за нормативно-правовим регулюванням.

У підрозділі 3.3. «*Суб'єкти благодійної діяльності в Україні*» розкрито систему та правовий статус суб'єктів благодійної діяльності, досліджено основні ознаки, що дало можливість визначити не тільки специфіку правовідносин, які виникають у сфері здійснення благодійної діяльності в Україні, але і встановити прогалини національного законодавства. Наголошується на тому, що питання визначення та розкриття системи й правового статусу суб'єктів благодійної діяльності, дослідження основних

ознак та істотних властивостей цих суб'єктів є вкрай актуальним для належного розуміння всіх цивільно-правових аспектів благодійництва. Вивчення цих проблем дає можливість зрозуміти не тільки специфіку правовідносин, які виникають у сфері здійснення благодійної діяльності, але й з'ясувати прогалини в національному законодавстві та розробити пропозиції щодо його удосконалення.

У підрозділі також проаналізовано правовий статус суб'єктів за двома групами: благодійні організації та інші, аніж благодійні організації, благодійники. Окремо розглянуто суб'єктний склад гуманітарної допомоги та волонтерської діяльності.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дало можливість сформулювати ряд висновків, пропозицій та узагальнень, спрямованих на досягнення поставленої мети.

1. Емпіричний аналіз доктринальних підходів до поняття «благодійність» дозволив сформулювати такі узагальнення. У доктринальних роботах визначення цього поняття варіюється залежно від сфери, безпосереднього предмета дослідження, а також від суб'єктивного підходу автора. Ускладнюється визначення також тим, що існує ряд дотичних понять, які інколи в доктринальній літературі (і, навіть, у законодавстві) вживаються як ідентичні – благодійність, благодійництво, благодійна діяльність, філантропія, меценатство, спонсорство, гуманітарна допомога, волонтерство. Ці поняття можна умовно об'єднати у дві групи: 1) благодійність, благодійництво, благодійна діяльність (як загальні правові категорії); 2) філантропія, меценатство, спонсорство, гуманітарна допомога і волонтерство (як різновиди або форми благодійності). При цьому благодійність, філантропія, меценатство та спонсорство, гуманітарна допомога і волонтерство є поняттями, благодійництво є явищем, а благодійна діяльність – формою реалізації благодійності.

Встановлено, що благодійність є ширшим поняттям, а філантропія, меценатство, гуманітарна допомога і волонтерство можуть розглядатися як форми здійснення благодійництва. Спонсорство можна вважати формою благодійності лише умовно, оскільки існує істотна відмінність між благодійними цілями та цілями, які переслідує спонсорство, хоча способи та форми здійснення благодійної діяльності та спонсорства можуть співпадати.

2. Аналіз правової природи благодійної діяльності свідчить про те, що вона характеризується одночасно наявністю двох елементів приватних та публічних. Розгляд благодійної діяльності винятково як об'єкта приватно- або публічно-правового регулювання призводить до штучного звуження предмета дослідження і втрати останнім наукової чистоти, адже приватноправові та публічно-правові елементи правового регулювання благодійної діяльності

інколи неможливо відокремити один від одного. Так, за своїми наслідками для громадянського суспільства благодійна діяльність є приватноправовою (за винятком гуманітарної допомоги), а за методами регулювання – публічно-правовою. Водночас правовий статус суб'єктів благодійної діяльності визначається, переважно, приватноправовими галузями. Зокрема, це стосується організаційно-правової форми суб'єктів, майнових та немайнових прав, заснованих на рівності сторін та автономії волі. Однак реалізація правосуб'єктності суб'єкта благодійної діяльності можлива тільки за наявності належного публічно-правового регулювання. Таким чином, благодійна діяльність є однією з небагатьох сфер, в якій приватноправові елементи регулювання врівноважуються публічно-правовими, що дає підстави стверджувати, що така діяльність є приватно-публічною за своєю природою.

3. На основі узагальнення, систематизації й аналізу вітчизняної та зарубіжної доктрини, а також законодавства й правозастосовної практики держав Європи, було виокремлено загальні принципи благодійної діяльності, які іманентні для більшості правових систем Європи:

- несуперечність здійснення благодійної діяльності публічному порядку держави, що забезпечується в тому числі належним правовим регулюванням цієї сфери;

- рівність суб'єктів благодійної діяльності;

- адресність, тобто надання благодійної допомоги конкретним групам, особам із врахуванням положень законодавства та суб'єктивним побажанням благодійників;

- принцип розумної достатності благодійної допомоги із врахуванням соціальних ризиків та потреб нужденних;

- звітність та прозоре використання коштів;

- гнучкість та керованість системи благодійництва, яка враховує зміну соціально-економічних умов життєдіяльності суспільства;

- наукова обґрунтованість благодійної діяльності, що дозволяє розробляти нові концепції, методи, способи благодійної діяльності, які потім можуть бути застосовані на практиці. Особливо цей принцип важливий для сфери правового регулювання благодійної діяльності, адже саме теоретичні напрацювання дозволяють у своїй критичній масі вирішити виявлені прогалини та колізії правового регулювання;

- належне інформаційне забезпечення, яке дозволяє мати двосторонню комунікацію між одержувачами допомоги та благодійниками.

4. За результатами аналізу законодавства держав континентальної системи права було виокремлено спільні підходи до законодавчого регулювання благодійних відносин: рамковий та функціональний.

Рамковий підхід характеризується формуванням базових вимог до основних організаційно-правових форм юридичних осіб, а особливості благодійної діяльності регулюються на рівні різних правових актів галузевої

спрямованості, залежно від потреб (Франція, Іспанія, Німеччина). Основною перевагою такого підходу є те, що регулюються винятково ті питання, які реально потребують регулювання на рівні певних особливостей.

Функціональний підхід характеризується наявністю *lex specialis* у системі правового регулювання благодійної діяльності (Латвія, Литва, Польща). Формування спеціального законодавства відбувається, як правило, шляхом прийняття окремого закону та внесення відповідних коректив до податкового законодавства. Перевагою такого підходу є створення єдиного механізму врегулювання відносин у благодійній сфері, основним елементом якого є визначення суспільно корисної цілі як визначального критерію для встановлення чи відсутності благодійної діяльності. Як правило, такі цілі чітко визначені *lex specialis*.

5. На основі проведеного аналізу законодавства країн загального права було виявлено, що підходи до системи законодавчого регулювання благодійних відносин включають дві базові складові: норми загального права (у тому числі судові прецеденти) та норми законодавства (статутне право).

Встановлено, що судові прецеденти сформували іманентні ознаки благодійних цілей у країнах загального права. У контексті судової практики було виокремлено два ключові принципи-правила для встановлення ознак благодійності:

1) «тест на суспільну користь» (*public benefit test*), який встановлює наміри та наслідки діяльності;

2) «тест особистого зв'язку» (*personal nexus test*), який встановлює відсутність особистих зв'язків (конфлікту інтересів).

6. Доведено, що система правового регулювання ЄС щодо некомерційних організацій перешкоджає благодійним організаціям повною мірою користуватися перевагами спільного ринку. По-перше, у деяких випадках, наприклад у сфері прямого оподаткування, ЄС бракує компетенції для гармонізації національних законодавств. По-друге, в інших сферах, в яких ЄС має таку компетенцію з гармонізації, зокрема права компаній, Союз виключив некомерційні організації зі сфери свого регулювання.

Разом із тим не можна говорити про повне нівелювання регламентації діяльності благодійних організацій в ЄС. Окремі аспекти регламентації благодійної діяльності знайшли відображення в *acquis communautaire* та мають тенденцію до фрагментації регулювання на рівні окремих сфер політики ЄС (соціальна політика, звільнення від оподаткування для реалізації свободи заснування та вільного руху капіталу). Це пояснюється ситуативним підходом до вирішення проблеми у певних сферах, що створює ситуацію «фрагментованої уніфікації».

Незважаючи на відсутність комплексної регламентації благодійної діяльності у рамках вторинного законодавства ЄС, у цьому напрямі все ж таки відбуваються певні зрушення на рівні ЄС. Останні тенденції свідчать про

наміри ЄС запровадити єдину організаційно-правову форму на рівні ЄС – європейський фонд, яка зможе стати уніфікованою формою юридичної особи на всій території ЄС для провадження суспільно корисної діяльності.

7. Дослідження європейського досвіду приватноправового регулювання благодійної діяльності дозволило виявити найкращі практики та з урахуванням цього критично підійти до відповідного регулювання в Україні, а також запропонувати відповідні зміни до законодавства з урахуванням підходів Англії, Франції, Польщі та Латвії.

Формально-юридичний підхід до аналізу законодавчого закріплення поняття «благодійність» дозволив виявити системну помилку вітчизняного законодавця при формулюванні цілей та сфер благодійної діяльності. Так, цілі, визначені у статті 3 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», не можуть бути притаманними благодійній діяльності як такій, а лише державній політиці у цій сфері, а сфери сформульовані таким чином, що частина з них дійсно є сферами, а частина – цілями. Це дає підстави стверджувати про необхідність внесення змін до відповідної статті.

Законодавство України (Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації»), визначаючи суб'єктний склад благодійної діяльності, відносить до них благодійні організації, а також інших благодійників та бенефіціарів (частина перша статті 4). У цілому, погоджуючись із таким підходом вітчизняного законодавця, разом із тим хотілося б наголосити, що у такій системі існує внутрішня суперечність, адже згідно зі статтею 1 цього Закону під благодійником слід розуміти дієздатну фізичну особу або юридичну особу приватного права (у тому числі благодійну організацію), яка добровільно здійснює один чи декілька видів благодійної діяльності. Тобто, частину першу статті 4 Закону слід викласти у такій редакції:

Стаття 4. Суб'єкти благодійної діяльності

1. Суб'єктами благодійної діяльності є благодійники, які діють відповідно до цього Закону, та бенефіціари.

Такий підхід буде відповідати логіці побудови закону, адже вже у подальших статтях законодавець оперує саме терміном «благодійник» як узагальнюючим у сенсі статті 1 Закону.

Разом із тим у частині другій статті 5 мова йде винятково про благодійні організації, які є лише одним із різновидів благодійників. Тут також спостерігається певна логічна помилка, адже таке відшкодування може бути здійснене не лише благодійними організаціями, а й іншими благодійниками, а надання виняткових прав для благодійних організацій, з нашої точки зору, не є виправданим. У зв'язку із цим частину другу статті 5 слід викласти в такій редакції: *2. Відшкодування благодійниками витрат бенефіціарів, пов'язаних із передачею майна та майнових прав, зазначених у частині першій цієї статті, визнається благодійною діяльністю.*

Для подолання неузгодженості між спеціальним законодавством України у сфері благодійної діяльності пропонуємо внести до ЦК України зміни, а саме: доповнити частину третю статті 729 новим реченням такого змісту: «Законом можуть бути передбачені особливості укладення та виконання договору про пожертву».

8. Дослідження інституту ендавменту у практиці держав Європи свідчить, що він є досить поширеним явищем, оскільки дозволяє: забезпечити незалежність благодійної організації від разових пожертвувань через створення довготривалого джерела фінансування у формі ендавмент-фонду; здійснювати фінансування широкого спектру соціальних проєктів та благодійних програм; підвищувати ефективність управління майновими активами, які складають ядро ендавменту, у зв'язку з їх передачею спеціалізованій компанії з управління активами; отримувати податкові пільги та створювати прозору структуру активів; здійснювати стратегічне планування благодійної діяльності на декілька років.

Національне законодавство України під ендавментом розуміє суму грошових коштів або цінних паперів, внесених благодійником у банк або іншу фінансову установу, з метою використання доходів (процентів, дивідендів) від такого розміщення для цілей благодійництва, які визначені благодійником у статуті чи благодійній програмі. Такий законодавчий підхід істотно звужує його зміст, адже в основу ендавменту можуть бути покладені гроші, цінні папери та нерухоме майно.

Закріплення в законодавстві обмежень у розміщенні цінних паперів як основи ендавменту винятково у фінансових установах обмежує можливості використання ендавменту як ефективного інструменту благодійної діяльності.

Необхідно розробити та прийняти спеціальні норми, якими імплементувати інститут класичного ендавменту у практику національного благодійництва.

Найбільш вдалими для рецепції в даному випадку вважаємо підходи до правового регулювання ендавменту в Англії, де передбачено одночасно існування двох типів ендавментів: витратного (*expendable endowment*) та незмінного (*permanent endowment*).

Пропонуємо внести відповідні корективи до національного законодавства, якими передбачити: 1) можливість створення благодійного ендавменту, який надає змогу акумулювати цільовий капітал; 2) можливість формування цільового капіталу як за рахунок грошових коштів і цінних паперів, так і за рахунок іншого майна, зокрема нерухомого; 3) напрями використання доходу від управління (інвестування) цільового капіталу; 4) напрями інвестування цільового капіталу, який складає основу ендавменту; 5) порядок управління ендавментом, умови та порядок відчуження активів фонду; 6) можливість передачі цільового капіталу або його частини в управління спеціалізованій компанії з управління активами для проведення

відповідних інвестиційних операцій із метою отримання доходу; 7) звільнення доходу, отриманого від управління ендавментом, від податку на прибуток.

9. Дослідження волонтерської діяльності як форми благодійної діяльності дозволило виявити ряд концептуальних недоліків вітчизняного законодавства у цій сфері. По-перше, обмеження участі держави у волонтерській діяльності, що зумовлює невиправдано вузький підхід до тлумачення соціальної функції України, зміст якої повинен цілком відповідати змісту статті 3 Конституції. Активна участь держави у волонтерському русі дозволить не стільки вирішити гострі соціальні конфлікти, скільки, пом'якшуючи їх, уникати нових. Залучаючи державу до участі у благодійній (волонтерській) діяльності, слід передбачити механізми стримувань і противаг у зв'язку з корупціогенними факторами, які наявні в діяльності будь-якого державного механізму.

10. У порівнянні з благодійною діяльністю гуманітарна допомога має певні особливості за своїм змістом, суб'єктами, правовою природою та нормативно-правовим регулюванням. Однак спільність основних рис і ознак, які закладені в основу благодійної діяльності та гуманітарної допомоги, дає підстави вважати, що остання є специфічною формою першої. У зв'язку з цим доцільно внести зміни до Закону України «Про гуманітарну допомогу», якими закріпити, що гуманітарна допомога є особливою формою благодійної діяльності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Статті у наукових фахових та іноземних виданнях:

1. Литвин І. В. Правове регулювання утворення та діяльності благодійних організацій в Україні та ЄС: порівняльно-правовий аналіз / І. В. Литвин // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2012. – № 6. – С. 83 – 86.
2. Литвин І. В. Принципово важливі новели регулювання діяльності благодійних організацій в Україні // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2013. – № 4. – С. 60 – 64.
3. Литвин И. В. Основы правового регулирования деятельности благотворительных организаций в европейских странах общего права // Электронный научный журнал «Наука. Общество. Государство» (Пенза, РФ) [Электронный ресурс] / И. В. Литвин. – Режим доступа: http://esj.pnzgu.ru/files/esj.pnzgu.ru/lytvyn_iv_14_2_10.pdf
4. Литвин І. В. Ендавмент як інструмент благодійної діяльності: практика правового регулювання у США та Росії // Вісник Національної академії прокуратури України [Електронний ресурс] / І. В. Литвин. – Режим доступу: <http://www.chasopysnapu.gov.ua/chasopys/ua/pdf/3-2015/litvin.pdf>
5. Литвин І. В. Благодійність як цивільно-правова категорія: доктринальний вимір / І. В. Литвин // Університетські наукові записки. Часопис

Хмельницького університету управління та права. – 2014. – Вип. 4. – С. 104 – 112.

6. Lytvyn I. Unification of Legal Approaches to the Regulation of the Activity of Charitable Organizations within the EU Framework / Lytvyn Ivan // *Evropský politický a právní diskurz*. – 2015. – № 1. – P. 14 – 22.

Тези доповідей за темою дисертації на наукових конференціях:

7. Литвин І. В. Правовий статус громадських об'єднань в Україні / І. В. Литвин // *Сутність та значення впливу законодавства на розвиток суспільних відносин: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 10 – 11 травня 2013 р.)*. – у 3-х частинах. – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2013. – Ч. I. – С. 69 – 71.

8. Литвин І. В. Конституційно-правовий статус благодійних організацій в контексті адаптації законодавства України до законодавства ЄС / І. В. Литвин // *Конституційно-правові засади модернізації економіки України*. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2013. – С. 203 – 205.

АНОТАЦІЯ

Литвин І.В. Приватноправове регулювання благодійної діяльності в Європі. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2015.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню питання приватноправового регулювання благодійної діяльності в державах Європи.

Автором досліджено поняття, правові засади та правовий статус суб'єктів благодійної діяльності в державах Європи, у тому числі в Україні. Основний акцент зроблено на аналізі особливостей приватноправового регулювання благодійної діяльності в національних законодавствах держав Європи із врахуванням їх приналежності до англосаксонської або романо-германської систем права. Окремо було проаналізовано тенденції розвитку уніфікованого правового регулювання благодійної діяльності в ЄС. Це дало змогу виявити найкращі європейські практики та з урахуванням положень чинного національного законодавства запропонувати їх рецепцію (повну або часткову) в національне законодавство України.

Ключові слова: благодійна діяльність; благодійництво; меценатство; донорство; гуманітарна допомога; волонтерство; ендавмент; довірча власність; некомерційна організація.

АННОТАЦИЯ

Литвин И.В. Частноправовое регулирование благотворительной деятельности в Европе. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко Министерства образования и науки Украины. – Киев, 2015.

Диссертация посвящена комплексному исследованию вопроса частноправового регулирования благотворительной деятельности в государствах Европы.

Автором исследовано понятие, правовые основы и правовой статус субъектов благотворительной деятельности в государствах Европы, в том числе в Украине. Особое внимание было уделено роли судебных органов в формировании и понимании сути благотворительной деятельности в государствах Европы. Для понимания глубинной сущности благотворительной деятельности были исследованы общие положения (принципы) её осуществления в различных правовых системах.

Основной акцент в исследовании сделан на анализе особенностей частноправового регулирования благотворительной деятельности в национальных законодательствах государств Европы. Было исследовано две группы стран: континентальной и англосаксонской систем.

В частности, утверждается, что каждое государство Европы выработало в течение определённого периода времени присущие только ему традиции и подходы к регулированию благотворительной деятельности и функционирования благотворительных организаций. В диссертации были исследованы законодательства государств «старой» Европы (ФРГ, Франции, Испании, Великобритании, Мальты, Ирландии) и «новой демократии» (Литвы, Латвии, Польши).

Было исследовано институт эндаумента в практике государств Европы и сделано обобщение, что этот эндаумент – достаточно распространённое явление, поскольку позволяет обеспечить независимость благотворительной организации от разовых пожертвований через создание долговременного источника финансирования в форме эндаумент-фонда, осуществлять финансирование широкого спектра социальных проектов и благотворительных программ и повышать эффективность управления имущественными активами, составляющих ядро эндаумента, в связи с их передачей специализированной компании по управлению активами; а также получать налоговые льготы и создавать прозрачную структуру активов; осуществлять стратегическое планирование благотворительной деятельности на несколько лет.

Отдельно были проанализированы тенденции к развитию унифицированного правового регулирования благотворительной деятельности

в ЕС. Это позволило выявить лучшие европейские практики и с учётом положений действующего национального законодательства предложить их рецепцию (полную или частичную) в национальное законодательство Украины.

Ключевые слова: благотворительная деятельность; благотворительность; меценатство; донорство; гуманитарная помощь; волонтерство; эндавмент; доверительная собственность; некоммерческая организация.

SUMMARY

Lytvyn I.V. Private Law Regulation of Charity in Europe. – Manuscript.

The thesis for the degree of Candidate of Legal Sciences, specialty 12.00.03 – Civil law and Civil Procedure; Family law; Private International Law. – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2015.

The thesis deals with complex research issues of legal regulation of charity in European countries with a particular focus on private aspects.

The author studied the concept, the legal framework and legal status of subjects of charitable activities in European countries, including Ukraine. A particular attention is paid to the analysis of the private law regulation peculiarities of charities in the national legislation of European countries taking into account their affiliation to Anglo-Saxon or Roman-Germanic systems of law.

The trends in the development of a unified legal regulation of charitable activities in the EU were separately analyzed. The author identified the best European practice and proposed reception (full or partial) of certain provisions in the national legislation of Ukraine.

Keywords: charity; charities; patronage; donation; humanitarian aid; volunteering; endowment; trust law; non-profit organization.